

Dialogsessie 3: Dorpstypologie

ONTWERPEND ONDERZOEK NAAR KERNVERSTERKING IN VLAANDEREN (Maat ontwerpers 2016-2017)

Kaat Smets (team onderzoek en beleidsontwikkeling departement Omgeving, opdrachtgever studie),
Goele Vercammen (VLM Dorpenbeleid, procesbegeleider), Peter Vleugels (VLM
Plattelandsonderzoek, verslaggever)

Introductie Kaat Smets (departement Omgeving), zie ook powerpointpresentatie:

- Witboek BRV. Het dorp als opgave. Specifiek ontwerp, project en beleidshouding.
- Welke opgaves en uitdagingen voor dorpen? (waarom?) Dorpen zijn te klein geworden voor de keten 'woningen - voorzieningen - leefbaarheid'. Deze logica (andere manier van leven) dwingt ons op een andere manier programma's te organiseren (andere manier van denken). Nood aan een alternatief perspectief.
- Waar bevinden zich kansen om kernversterking op te enten? (waar?) Het verbonden dorp als hypothese: dorpen verbinden in de regio.
- Welke opgaven bieden kansen voor kernversterking binnen een bepaalde regio? (wat?). Niet de aanwezigheid van veel of extra inwoners is essentieel voor de leefbaarheid. Wel de nabijheid van een stad, specifieke economische plekken, de ligging binnen grotere landschappelijke eenheden of bovenlokale netwerken.

Vier maatschappelijke opgaves vormen kansen die dorpen moeten benutten vanuit hun rol binnen het regionaal netwerk:

1/ inzetten op voorzieningen in het **DIENSTENDORP** (clustering van een pakket aan voorzieningen. Kernen met een minimumdraagvlak aan voorzieningen, waar verdichtingsmogelijkheden zijn, waar de bereikbaarheid van de voorzieningen gegarandeerd is en waar een mix aan basisvoorzieningen bestaat). Vb. case Moerzeke (nijverheid, industrieel verleden → logistiek, dynamiek wijzigde, leegstand, inzetten op voorzieningencluster)

2/ inzetten op wonen in het **STADSRANDDORP** (kansen vanuit de directe relatie tot verstedelijkte gebieden, transformatie van de bestaande bebouwde ruimte, divers pallet aan woon- en werkomgevingen). Vb. case Stevoort (afhankelijk van stad, identiteit meebepaald door OR, verdichting bekijken, potenties welkom)

3/ inzetten op mobiliteit/bereikbaarheid/ontsluiting in het **KNOOPDORP** (vlot bereikbaar via diverse vervoersvormen – collectief vervoer, fietsverbindingen – op regionale en lokale schaal, goede bereikbaarheid maakt ze aantrekkelijke woonomgevingen). Vb. case Landegem (géén bijkomende verkaveling of verlinting, wel strategisch verknopen, o.v. hubs zorgen voor dynamiek en opname programma's)

4/ inzetten op landschap in het **LANDSCHAPSDORP** (gebieden met een sterke landschappelijke kwaliteit, nog meer dan de stad is het landschap onderdeel van het bebouwingsweefsel). Vb. case Alveringem (agrarisch verleden, nieuwe econ verdienmodellen? toeristisch recreatieve potenties vooral benutten)

- Typering van kernen (dorpen) op basis van hun groei(mogelijkheden). Zie matrix. Afstappen van RSV categorieën van hoofddorpen,... en nadenken over uitdagingen d.m.v. een inschatting van het dynamische karakter van de kern. Methodiek geïnspireerd op het werk van prof. Frans Thissen en Niek De Roo voor de Westhoek. De methodiek werd reeds gebruikt voor de PDPO-projectfinanciering te verbinden aan kernen, en dat in samenspraak met betrokkenen en i.s.m. studenten. Potentie bekijken voor een bepaalde opgave uitgaande van een kwantitatief aanbod (cijfermatig/#/groei/...) dan wel kwalitatieve kansen (bv. leegstandbestrijding). De matrix is niet voor iedereen duidelijk, het is dan ook slechts een luik uit een ruimer onderzoek.
- Het onderzoek is bedoeld om de beleidskaders te voeden die deel uitmaken van het Witboek van BRV. Het is de bedoeling dat deze kaders na de zomer 2017 in IKW gaan maar voorlopig blijft politieke afstemming uit.

Hoe verder i.k.v BRV: zie regionale samenwerking, wijze om een potentie op maat van een dorp te creëren, nadenken over investeringen en visvorming, is een benaderingswijze voor dorpen

Vragen deelnemers voormiddag:

Deelnemers: Omgeving (team onderzoek), VLM (Plattelandsbeleid), provincie Oost-Vlaanderen (Meetjesland), Lanaken (mobiliteit), UNIZO, Vicinia vzw, dorpsbelangen vzw, KUL/HauS (vergrijzingsonderzoek, vertrekt eveneens van ruimtelijke indeling/opgaves)

De vraag bestaat of gemeenten wel zelf die keuzes omtrent de vier opgaves kunnen maken? Expertises samenbrengen rond de tafel is belangrijk volgens de beleidsmakers. Welke opgaven men kiest is een politieke keuze: wil men voor regiowerking gaan of niet?

Wat is een dorp in deze studie? Eerder een ruimtelijk fysische eenheid of kern!

Wat is een buurt? Een buurt wordt gekenmerkt door geografie, bestuur en beleving. Een buurt staat voor de verbindende waarden van een community, de ervaring als een thuisplek/verbondenheid. space (eerder anoniem) wordt een place Een ruimte (space) is van origine eerder anoniem, als die leeft door verbondenheid is ze dynamischer en meer een plek (place)! Stagnerende plekken leven minder en blijven eerder space.

Bestuur! Geraardsbergen telt 13 dorpen maar gedragen zich als één entiteit. De wijze van afbakening bepaalt mee de ontwikkeling van een dorp.

Wat is 'slim' ontwikkelen binnen de RO? Dat zijn de ruimtelijke strategieën die worden bedoeld. Zie cc dorpscentrum waar lokaal bestuur een prominente plek beheerd waar verschillende infrastructuur samen komt en ingevuld wordt. 'Slim' is daar het samen brengen van aspecten (schuur is erfgoed én vormt de basis voor een ontmoetingsplek vandaag, een oud gebouw krijgt een nieuwe identiteit).

Opgaves zijn combineerbaar maar een focus of hoofdthema / speerpunt is belangrijk. Met welke bril naar de kern wordt gekeken komt later aan bod tijdens de WS.

Vragen deelnemers namiddag:

Deelnemers: Omgeving (team onderzoek), VLM (Plattelandsbeleid, regio Oost Maasvallei), provincie West-Vlaanderen (gebiedsgerechte werking & Leader Westhoek), provincie Antwerpen (veerkrachtregio, dorpenmonitor), provincie Limburg (woonbeleid), Oud-Turnhout (schepen, rand, landschap), St Truiden (buurtwerking/sociale cohesie/publieke ruimte/buurtfeesten), ILVO (plattelandsontwikkeling), De Lijn (knooppuntenverhaal, regionet Leuven)

Typologie is niet meetbaar zonder criteria, maar deze methodiek kan bv participatieve trajecten voeden en dialoog voeden. Dat komt ook terug bij de resultaten van de lopende plattelandsonderzoeken. Dorpen hebben alle troeven in handen maar een focus kan helpen.

WORKSHOP: “En dan nu... de bril testen”

Stel uw dorp voor als verbonden dorp'(analyse van het dorp). Zoek een antwoord op volgende vragen:

1/ Hoe kan u het dorp en buurdorpen indelen volgens de typologie?

Voorbeeld uit de zaal: Lanaken als oefening van de zienswijze. Via google maps worden de 7 deelgemeenten als vertrekpunt genomen om de kernen te bekijken en de meest voor de hand liggende opgave te kiezen: Lanaken (strategisch gelegen als dienstendorp maar ook stadsrand van Genk & Maastricht), Rekem (dienstendorp), Veldwezelt (knoopdorp/rondstaddorp), Gellik/Neerharen/Smeermaas (woondorpen)

2/ Waar wil u inzetten op groei en waar niet?

Waar kiezen voor meer wonen, voorzieningen, collectief vervoer, OR/landschap? Groepjes krijgen tijd dit samen voor te bereiden. Op deze manier werd de methodiek geoefend.

Case Lanaken: Lanaken (centrum als knoop & dienstendorp, reeds veel aanwezig), Rekem (dienstendorp, Klein-Rekem eerder landschapsdorp), Veldwezelt (knoopdorp/rondstaddorp), Gellik/Neerharen/Smeermaas (woondorpen met weinig diensten). Wat is goed bereikbaar met o.v.? Wat hebben dorpen nodig om meer leefbaar te zijn? Mobiliteit kan méér getrokken worden vanuit het RO verhaal. Er is meer afstemming nodig met het mobiliteitsbeleid.

Case Beveren-Waas: 8 deelgemeenten (cfr dorpen, 2 gehuchten). Keuze van knoop of dienstendorp niet altijd duidelijk. Overlap kan! Kwadranten geven indicatie. Finaal kiezen voor de sterkste kenmerken (opgave) van de kern. Eerste groep van kernen omvat Beveren/Melsele (zwakke RO, aaneengegroeid als één dorp, Beveren als winkelkern met veel detailhandel en veel voorzieningen en dus dienstendorp). Een tweede groep van kernen omvat Vrasene/Verrebroek/Kaloo (Vrasene ontsluiting, Verrebroek aan overzijde N49, Kaloo ten oosten, allen weinig detailhandel en veel havenarbeiders/haventewerkstelling, zijnde 3 knoopdorpen). Resterende kernen zijn landschapsdorpen met vooral OR én een opvallend sterker verenigingsleven: Kieldrecht/Haasdonk/Doel. Doel is eerder uniek en met een sterke toeristische aantrekkingskracht, veel bezoekers, weinig inwoners, unieke situatie. Haasdonk kent sterke landschappelijk troeven.

3/ Is het begrippenkader 'verbonden dorp' en dorpstypen een vruchtbaar instrument voor kernversterking? Is het dat ook voor leefbare dorpen?

Voor departement Omgeving kan de methodiek helpen om het streefbeeld van een kern beter te helpen bepalen. Onderzoekers vinden leefbaarheid voor alle vier de opgaven belangrijk. De dorpen hebben alle opgaves nodig. De mens is een sociaal dier. Doch heeft niet elke bewoner nood aan samen komen en sociaal contacten of verenigingsweefsel? Wanneer is een dorp niet meer leefbaar? Wanneer gaan mensen verhuizen? Bewoners zijn vaak gewoon gelukkig in hun kern en geven wel aan wanneer iets ene knelpunt vormt.

Bedenkingen deelnemers:

- de methodiek geeft een eerste kader al is het niet sluitend, model kent altijd beperkingen, modellen geven richting maar verklaren niet alles,
- interessante denkoefening, kwadrant met focus is goed idee, veel overlap wel want kernen

hebben altijd ergens wel vier kwadranten, opgaves zijn niet even duidelijk (landschap duidelijker dan knoop bv), wat zijn de kansen, sommige kernen zullen meerdere kwadranten realiseren als er behoefte is vanuit het dorpsweefsel, mobiliteit op alle vlakken is belangrijk – niet alleen o.v.,

- fusie operaties destijds was vaak één sterke kern samen met landelijke kernen – wat nu in de toekomst met gemeenten die met verschillende kwadranten elkaars uitdagingen blokkeren i.p.v.. te verstrekken door samenwerking,
- besturen hebben andere scoop van kijken, spreken & luisteren met de bewoners is belangrijk, als men tevreden is over de huidige situatie is het geen prioriteit voor een bestuur om tot actie over te gaan, goed model om lokale stakeholders samen te brengen maar in een streek/regio spelen andere spanningsvelden en belangen, model zal gemeenten aanzetten tot nadenken, methodiek laten bewoners op dezelfde lijn staan als beleidsmakers, belang van goede communicatie van deze inzichten naar de lokale besturen, zelf de oefening lokaal maken en de winsten van samenwerking te bekijken, negatieve spiraal vervangen door een positieve spiraal, participatieve voeding voor lokale trajecten, hoe communiceer je dit verhaal naar inwoners, buurtcomités samen met bestuur uitdagen om sociale cohesie te laten , samenwerking loont altijd omdat talenten elkaar versterken,